

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY.

POLITIKAI ÉS KÖZGAZDÁSZATI NAPILAP.

Hirdetési díj: 84 hasábas garmond sorért 6 kr. s egyszeri beiktatás után 30 kr. bérletdíj.
Hirdetések felvételnek: Helyben: a kiadóhivatalban, Demjén László könyv- és Keresztény Pál papírkereskedésében. Pesten: Zeisler M. (királyutca 60. sz.) Bécsben: Haasensteint és Voglerét (Neuer Markt 11. sz.) Oppeli Alajosnál (Wollzeile 22. sz.) Rudolf Mosse öf. Zeitungs-Agent (Stadt, Seilerstätte 2.) Süddeutsche Annoncen Expedition Stütt.
Nyitási díj: sora után 20 kr. előleg bevétele mellett a szerkesztőséghez címzendők.
Előfizetések s hirdetések díjak a vidékről a szerkesztőséghez küldendők be.

megjelenik mindennap a délutáni órákban.

Előfizetési díj:
Egész évre 12 ft, félre 6 ft, évfolyamra 3 ft o. é.

Helyben előfizetheti Demjén L. és Keresztény Pál utrak kereskedésében, hol egyes számok is kaphatók.

Szerkesztői szállás: belső-tordatca 122. sz. iadó-hivatal: A tanácsház mellett, az emelet hátsó részében.

Román programvázlat.

III.

A románok küldöttei (a románjok országos képviselőket érti a programvázlat) nem támasztottak nehézségeket az 1867-ki XII-ik törvényezik meghozatalakor; e részben „követeléseik” csak oda irányultak, hogy a **közösügyek elintézésére kiküldendő delegációkban aránylag tekintetbe vessenek**, nehogy a dualismus az egyes nemzetiségeket elnyomó intézménnyé tadjon; de e kívánnalommal vártak addig, míg a magyar korona alá tartozó egyes országok közti kapcsolat fog tárgyalatni.

Horvátországot és Fiumét illetőleg az alkudozások bizalmi férfiak útján kezdeményeztettek, felvették azután az illető képviselők s végül meghozatott a formális törvény.

De hogyan bántak Erdélyvel s névszerint az **erdélyi román nemzetet**?

Elfogadva a magyar parlament mindkét háza az 1867 XII. tezkét, míg ez szentesítés alatt állott (mi 1867 jun. 28-án következett be) a magyar kormány kieszközölte az 1867 jun. 20-ki királyi leiratot, mely az 1865-ben egybehívott erdélyi országgyűlést feloszlatta, s a n.-szebeni ügyvezető tartományi diéta határozatait semmisenknek nyilvánította; azután a parlament adta szabadkéz alapján minden erdélyi közkormányzati ügy **összpontosítottat**: megszorítottat a román nyelv használatát, elbocsátattak a román hivatalnokokat, s csak miután így a románok a legutolsó csöppig kiűrték az örömkelyet, szorgalmaztatott az uniót és a nemzetiségeket illető törvény meghozatala.

Ily körülmények közt az erdélyi román képviselők, látva, hogy a román nemzet inarticulatiojának kitörése által megsemmisült az alap, melyen a parlamentbe léptek, s értesülven küldöik elkeseredéséről — részben hazatavaztak, mások ott maradtak meggyőződni arról, hogyan semmisülnek meg azok 20 év óta táplált reményei, kik a legutolsó percig még mindig reméltek.

A román programvázlat megfoghatónak tartja azt, hogy 1867 után a n.-szebeni diéta végzése eltorzítottak; de nem tud azzal kibékülni, miért kellett a IV. rendi nemzetiség inarticulatioját s a három nyelv egyenjogúsítását is el-törölni; mert ezek nem (!) ellenkeztek az 1867: XII. tezzel, sem a Magyarország és Erdély közti közjogi viszonyok jövő rendezésének akadályát nem szolgáltattak, a mint maga az 1867: XII. art. nem gátolta a Horvátország és Fiumével való kibékülést; s végül a n.-szebeni diéta ama két „törvény” nem adott a románoknak többet, mint a mennyi joggal bírtak Erdély más nemzetei, s mivel ez a románok régi ohajtása vala nemzeti fenmaradásuk érdekében.

Tehát e törvények eltörölését nem lehet igazolni sem a törvényesség, sem a szélszerűség vagy a politika észlel szempontjából.

Az absolutismus korából úgy is több rendelet maradt érvényben, s ha a magyar parlament nem ismerhette el a n.-szebeni diéta törvényességét, megtehetné volna azt, hogy a tett ígéretek értelmében „két hasonló értelmű állata hozandó törvényvel cserélje fel azokat” annál inkább, mert a kiegyezés a magyar korona országai és a birodalom más országai közt kötöttén, Erdély is a contrahensek közé tartozik, s így az erdélyi jogokat s a román nemzet jogait is respectálni kellett volna.

TÁRCZA.

A világ- vagy nemzetközi kiállítások haszna és jelentősége.

A világkiállítások haszna két irányban észlelhető: szellemi és anyagi irányban.

A kiállítások szellemi haszna legnagyobb részben az ismeretterjesztésben s így közvetve a köznevelődés előmozdításában érvényesíti magát. A kiállításokon a természet és az emberi tevékenység különböző ágainak termékei egy időben és egy helyen összegyűjtetve, a szemléltető oly viszonyok ismeretere képezik, s oly áttekintést nyújtanak, mely más uton épen nem, vagy pedig csak tökéletlenül érhető el. A kiállítások az iparúzt, a kereskedőt, sőt a tudomány emberét is oly újdonságok s haladási mozzanatok tárgyaival ismertetik meg, melyeknek számos különböző és gyakran távol eső helyen felkeresése, sokakra nézve legözhellen akadályokkal jár, de melyeknek a kiállításon lehetőített szemlézése s megismerése az illető ezrekre menő szemlélők látkörét tájítja s szakismeretét gazdagítja. Az így szerzett tapasztalatok és észleleteknek egy a statisztika, mint általában a nemzetgazdaság sok érdekes adatot és gazdagítást közölnek, tehát épen azon tudományok, melyek az államgazdaság legfontosabb ágaiban a földmívelés, az ipar,

A programvázlat hivatkozik arra, hogy az 1868: 43. tezzk szabályozta Erdély unióját Magyarország részletesen, s bár Horvátországnak és Fiuménak az 1848 előtti tágasbörü tartományi autonómiát engedett, Erdélyt — mely teljes autonómiával bírt, melyet csak a fejedelem egysége korlátozott, unificálta Magyarországgal, számba se véve a románok sérelmeit, életérkekeit. Pedig az 1848: VII. art. 5. §-ke garantizozza Erdély törvényeit, szabadságait, s az 1848: I. art. 2. §-e egy bizottságot küldött volt ki az unio részleteinek kidolgozására oly formán, hogy Erdély külön érdekei és szabadságai biztosítsanak.

Hivatkozik a programvázlat arra, hogy az 1848: 43. tezzk ugyan biztosítja az egyéni egyenjogúságot, még is az erdélyi részek területi felosztása, elnevezése a régi maradt: s nem törölte el az azon kivátsága a bevett politikai nemzeteknek, melyvel 1848 előtt is bírtak a többi be nem vett nemzetekkel szemben.

Zokon veszi, miért tarták meg ősi elnevezéseiket a **székely és szász törvényhatóságok főnökei**, „míg román főkapitányok és főispánokról szó sincs.” Ez ellen különben semmi ellenvetésük, hanem ha ez nem veszélyezteteti Magyarországot területi épségét, nemzetiségét, „miért nem lehet hasonló állást adni a román nemzetnek is?” hogy ne kellessék elévülni 400 éves politikai pörét tovább folytatnia.

A nemzetiségi törvényvel sincs a programvázlat megelegetve, mert az 1868: 44. tezz ugyan elismeri a nemzetiségek egyenjogúságát, de mégis hangsúlyozza, hogy mindnyájan együtt csak egy államalkotó politikai nemzetet képeznek.

Legalább a nyelvegyenjogúságot kellett volna biztosítani — ugymond. Hajdan a deák nyelv volt az országos; ezt elő nyelvek kellett helyettesíteni — elismeri, hogy erre legalkalmasabb a magyar volt. Amde a románok használták nyelvüket, 1863⁴-ben N.-Szebenben, 1865-ben Kolozsvárt, nem lehetett tehát őket ettől elzárni Pesten se. Az 1848. XII. art. garantizozta Erdély szabadságait, „tehát a román nyelv jogait is”; ha ez megadatott Horvátországnak, annál inkább meg kell adni Erdélynek, a románoknak; mert Erdélyen kívül is lakik még 1¹/₂ millió Magyarországon. Ha Erdély uniót Magyarországgal a románok nyelvjogát a közös országgyűlésen is respectálni kell: vagy adassék vissza Erdélynek országgyűlése, hogy ott a románok használhassák parlamentarizmus nyelvüket, vagy birjanak e joggal a magyar parlamentben. A horvátok, fiumeiak élnek e joggal, miért ne élhetnének a románok is; ha az el nem tiltatott volna, ugy bizonyos magyarul beszéltek volna a hallgatag beleegyezés folytán, mint történt ez a bécsi birodalmi tanácsban, hol mindenki németül beszélt s csak a fogadalom letételekor használta anyanyelvét, mint tettek ezt a horvátok is Pesten.

A törvény szerint a közkormányzat minden ágában a magyar nyelv az országos; Erdélyben használtatott a közigazgatásban mind a három hátrány nélkül, így lehetne ezután is; mert nem a népnek kell a kormány nyelvét megtanulni, hanem a kormányzó férfiaknak kell megtanulni a nép nyelvét. Csak alkalmazni kell a miniszteriumoknál minden nemzetiségből hivatalnokokat; pártolja a fordító rendszerét.

Sérelmes a programvázlat előtt az is, hogy

a kereskedelmi és pénzügyekben és politikában, a nevelésügyekben nélkülözhetlen tanácsadóink. Igaz, hogy a kiállításokon nyert benyomás sok esetben felületes és eredmény nélkül elmosódik, azonban még ez esetben is gyakran buzditást nyújt a további tanulmányozásra és új törekvésekre.

A kiállításoknak a köznevelődés irányában kimutatott szellemi kihatása azonban nemcsak közvetlen, hanem közvetett módon is érezhető. A kiállításokra idegenek sereglenek össze, kik ezen kiállítások kedvéért és alkalmára a kiállítási hely nyelvét megtanulják, a nép szokásaival megismerkednek. A kiállításokon idegen népeknek szemléltet iparkodás felkelti és helyes utra tereli a haladás egyik leghatékatosabb tényezőjét: a versenyt.

A világkiállítás alkalmára tovább azon nagy mérvet miatt is, melyeket minden a rendezéssel járó intézkedések, számos új eszmét, vállalkozásra szolgáltat okot. Nem kevésbé fontos a világkiállítások anyagi haszna, melyben sok esetben a kiállítás rendezői, de mindig a kiállítás látogatói és a kiállítók részesülnek.

A kiállítások rendezőire nézve nem egy ily vállalat volt jövedelmező még akkor is, midőn az tisztán részvényekre alapított vállalkozás volt, azonban legnagyobb hasznát hozott a kiállítások rendezése az eszközös országok és városoknak, és pedig eltekintve az előbb említett szellemi haszontól, melynek túlnyomón legnagyobb része a kiállítás helye és vidékének jut osztály-

a törvényszékek ügykezelési nyelve miért magyar, miért nem háromféle; ebből szinte semmi késelelem sem támadna; ha lehet a három nyelvet használni szóbeli pereknél, miért ne lehetne használni beadványoknál, hol ügyvédi közbejárás szükséges.

Felszólal, miért nem vitetnek a telekkönyvek is három nyelven. Miért nem használnak a pénzügyi közegek is mindenféle nyelvet értesítéseikben és kiadványaikban? Kiemeli a nyelv használatának fontosságát a nemzet köznevelődése szempontjából is.

Sérelmesnek találja a programvázlat az iskolatörvényt, a közös iskolák felállítását módját s így kiált fel: **közös iskolákkal nem lehet a nemzetiségek fejlődését elnyomni**, mert minden nyomás visszahatást szül és pedig ép annak arányában. Továbbá nemcsak az egyetemen; de a közép iskolákban is tanszéket ohajt állítani a román irodalomnak és nyelvnek, a román nyelv tanulása ténéssek kötelező tantárgya; a kolozsvári egyetemen kettős előadási nyelvet ohajtana behozni: a román és magyart. Szóval a románok a jelen állapotban nem lehetnek megelegetve a nyelvkérdés megoldásával.

Panaszolja, hogy igen kevés az alsóbb és felsőbb román államhivatalnok, több volt Bach idejében.

Sürgeti a nemzetiségeknek, mint ilyeneknek elismerését az államban. De ezzel a joggal a nemzetiségek a törvény értelmében csak egyházi, iskolai és tudományos czélokra élhetnek, társulhatnak. Közpolitikai téren azzal csak a magyar él, meg a szász, mely politikai nemzetként szerepel universitásában és nemzeti grófia által. Ennélfogva a magyar állam épségének, egységének csorbitása nélkül élhetne e joggal a román is „egy nemzeti universitásában, élén egy nemzeti főnökkel”; az állam ezáltal nyerne egy közeget a románokkal való közvetlen érintkezésre, egyetértésre, a mi Magyarországra nézve nem lehet másodrendű érdek. A magyar állam akkor volt hatalmas, midőn a nemzetiségek vezérei zászlói alatt csoportosultak; s a nemzetiségek elidegenítése vonta mind székebbre határait. Magyarországra ma még is legserényebb határait. Magyarországra ma még is legserényebb határait. Magyarországra ma még is legserényebb határait.

Itt azután fejtegeti a választási törvény hiányait; a nemesség választói előjogait, a census igazságtalan voltát, stb. stb. Kiemeli, hogy nemcsak az országgyűlési választási törvények sértik jogaikat, hanem a törvényhatósági és községi képviselőkbe választás módzatai is.

Elősorolja a programvázlat a románok sérelmeit, a Királyföldet, Talmács és Szelistye füveszekeket illetőleg; fölemlíti jogaikat az ugynevezett szász nemzet vagyonra, stb.

Végül elismeri, hogy alkotmányos országban e kívánnalmak csak a parlamentben nyerhetnek kielégítést; s reméli, hogy a magyar állam orvosolni fogja sérelmeiket, tekintvén a román nemzet számát, jelentőségét.

Sérelmeiket kérvényben a Királyhoz, a miniszteriumhoz pedig emlékirat alakjában fogják fölterjeszteni, hogy így alkudozásokat kezdhessenek a kormányval s a parlament kapacitásaival, s feltalálják a módját a bajok orvoslatának.

Körülbelül ez a hézagos kivonata a két sürűen nyomott ivre terjedő román programvázlatnak, melyet a n.-szebeni comite szerkesztett, s mely a congressus eleibe fog adatni; talán már holnap

részül, kiszámíthatatlan azon anyagi haszon, mely az idegeneknek nagymérvű összereseglése s a helyi ipar felvirágozása folytán bekövetkezik. E mellett azonban önként értetik, miszerint a világkiállítás csak ott lehet eredményes, hol a helyi viszonyok e czélra alkalmasak. t. i. hol az ipar ágainak legnagyobb része a kifejtettség bizonyos tekintélyes fokát elérte, hol az összereseglé idegenek ellátására alkalmas intézmények léteznek, vagy eszközölhetők; hol a kiállítók és látogatók számára minden irányban kellő közlekedésről gondoskodva van.

De még az ily kedvező viszonyok közt is világkiállítások csupán békés időben és csak bizonyos számú évek mulva ismételtetők némi eredményre. Egy ily időköz hány évre terjedjen: meghatározni nehéz; azonban ki lehet mondani azt, hogy az oly nagy legyen, miszerint a tartandó világkiállítás az előbbihez képest határozott haladást mutathasson fel. Gyorsan fejlődő korszakunkban ezen időköz nem sok évre terjed, mit a sürűn egymásra következő világkiállítások tanusítanak.

A világkiállítás haszna annak látogatóira nézve főleg abból áll, hogy mindenki, ki nemcsak tanulság, tapasztalatszerzés vagy időöltés kedvéért látogatja a kiállítást, hanem mint kereskedő vagy üzletember a vevő szempontjából jó oda, a kiállításon oly tág alapra fektet versenyt talál, mely neki bármely árucikkból a legnagyobb választékot, s a tárgyak összehasonlítása és bírálat a legkedvezőbb alkalmat nyújtja. Az ily alka-

elmonjuk reá reflexióinkat; addig is megjegyezzük, hogy kár volt a hasonlatok által magukat az egyenes utról letérítettetni, s helyesebb lett volna gyakorlati példákkal bizonyítani annak lehetőségét, mit idézetekkel és ékesszólással csak is papíron lehet ám kimutatni: a theoria próbaköve a praxis, ez választja el a salakot a nemes ércztől.

Lapszemle.

A „Pesti N.” ép azon körülményből, hogy minden párt reformot, a reformok szükségességét emlegeti, nem vár practikus hasznót e kívánnalmak kifejezéséből, mert a állanosságban van tartva s csak a szükség feltüntetését látja az edigi reform-programokban, — practikus haszna e mozgalomnak csak akkor lesz, ha az általános czélok megfelelő részletes formulákba öntetnek, vagyis törvényjavaslatok terjesztetnek a jövő országgyűlés elé, mit annál inkább lehetségesnek tart a kormány részéről, mert a legtöbb reform-intézkedést eddig a közjogi oppositio gátolta; első lépés gyanánt örömmel üdvözli azon hirt, hogy a kormány végre életbe lépteti a „törvény-előkészítő bizottságot,” mely természeténél fogva a miniszterelnökség egyik osztályát képezendő. Ez intézmény létesítése mindenesetre annak zálogát tekintendő különösen, ha (milyé ként szükséges) képzett, szakavatott egyénekből álland a bizottság, hogy a kormány közelebb jól kidolgozott s a szükségesnek megfelelő törvényjavaslatokkal lép a ház elé, melyek közül — hir szerint — már több készen is van.

A „Reform” ellenzékünk, ugy a szélső, mint a baloldali közöpi ellenzék ösdi politikájának tulajdonítja, hogy pártlameutarismusunk nem bír gyökeret verni, nem tud egészen lenni és nem képes elegendő gyümölcsöt teremni; ők együttvéve okozzák, hogy pártéletünk el van a világtól maradv s még mindig az elavult jogi pártok keretében, azok czéljait kitűzve, azok modorat követve halad anélkül, hogy előre juttat. Csak ha ezen akadályok el lesznek gőrdítve, csak akkor remélhetik a Deákpártnak azon elemei, melyek a társadalmi politikának hívei, s erre kívánják fektetni a főszólyt, hogy nyílt homlokukkal kiléphetnek az akció terére, megkezdhetik a nemzet és az ország átdomításának nagy munkáját ugy, a mint szükségesnek vélik. Biznak azonban ez elemek a világ folyásának kényszerítő hatalmában, mely előbb vagy utóbb, de fel fogja nyitni a nemzet szemét és rákényszeríti önfontartási ösztönéből a magyart is arra, hogy a mivel világgal haladjon, hogy tanuljon és dolgozzék.

Az „Ung Loyd” a kor súlyosodásának sajnos jelét látja abban, hogy minden állam örül a másik győzelmének s csak ezekben vél garantíát találni a megtámadás ellen. De azzal vizsgálhatja magát, hogy egykor majd az idealismus világa is feltűnik még, midőn abból, hogy két uralkodó egymással találkozik, nem fogják mindjárt következtetni, miszerint illető népeknek pár hónap mulva szükségképp elkeseredett harcot kell vívniok egymással. A munka és békés verseny kora lesz ez, mely ösztönzőleg s nem rombolólag fog hatni.

Az oroszok alkotmányt keresnek!

— Odessából vesszük annak híré, hogy Oroszországban egy titkos társulatnak jöttek a nyomára: e társulat tagjai mindenáron alkotmányt akarnak kivívni.

Körülbelül 10 hó óta működnek titokban s mint a titkos rendőrség kikutatta tagjai, e társaságnak a leghatalmasabb aristocraták, sőt udvari emberek közt is találhatnak s a főnök nem lenne kisebb legény, mint maga a trónörökös.

A társulat tagjait leginkább a nemesség és hadsereg soraiból toborozta. Midőn azután már elég hatal-

lommal nyerhetők üzleti tájékozást a vevő rendes körülmények közt meg nem szeresheti, ha a legnagyobb szakismerettel bírna is, és ha módjában volna a legjobb forrásokat s vásárokat felkeresni és tanulmányozni.

A kiállítók azok, kik a kiállítások által leginkább nyerhetnek. A kiállító mint termelő vagy iparúzt cikkeinek keletet keres, melyet seholsem találhat fel oly nagy mértékben, mint a világkiállításokon, hol a közönség, tehát a vevők milliói gyűlnek össze. A kiállító itt megismerkedik azon viszonyokkal, melyek más országban hasonló czikkeknak a keletet biztosítják; kipuhatolja a közönség azon ízlését és kívánnalmait, melyekhez alkalmazkodva, más iparúztokkal versenyezhetik, üzletének új keletforrásokat nyithat. Bizonyos, hogy a kiállítónak, hogy a kiállítások ezen hasznát élvezhesse, t. i. a versenyt jótéteményeit igénybe vehesse, jó és elismerésre méltó, a figyelmet magára vonó tárgyat kell nem csak kiállítani tudni, hanem azt hasonló minőség és áruértékben rendes üzletben előállítani is.

A világkiállításnak a kiállító által eredménye, a mondott feltételeken kívül, még több oly mellékesnek látszó dolgoktól, külsőségektől függ, melyeket a kiállító, ha okserűen akar eljárni, teljesíteni köteles.

A kiállító ezen feladatát könnyítendő, állítatott össze ezen fuzeték, melyben a kiállítások lényege, története s az azok körüli teendőkről némi utmutatás adatik.

